

Рецензия

от проф. Румен Иванов Стаматов –

Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен
„доктор“

в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки;
професионално направление 3.2. Психология докторска програма : „ Обща
психология : Психологическо измерване и оценяване“

автор Мина Ивова Неделчева-Дацова

тема: „ АТРИБУТИВЕН СТИЛ, ПСИХИЧНО БЛАГОПОЛУЧИЕ И ДЕПРЕСИЯ ПРИ ХОРА С
РЕПРОДУКТИВНИ ПРОБЛЕМИ“ с научен ръководител проф. Емилия Алексиева

1.Общо описание на представените материали

Представеният от Мина Ивова Неделчева-Дацова комплект материали е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на СУ „Св. Климент Охридски“. Включва дисертационен труд, автореферат и приложени публикации.

2. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.

Темата на дисертационното изследване е посветена на психичното благополучие и депресия при хора с репродуктивни проблеми, в контекста на теориите за атрибуциите. С това вече е очертан и изследователски хоризонт, който обединява традициите оформени от когнитивната психология, конкретизирани чрез теориите за атрибуциите с тези на позитивната и здравната психология разглеждащи добрия живот чрез благоденствието, смисъла, преживяванията и отношенията. В практически план актуалността се изразява в очертаване на отношенията между изследваните конструкти, което усилва възможностите за предоставяне на адекватна подкрепа при хората с репродуктивни проблеми по посока на запазване на психичното благополучие и удовлетворение от живота. В теоретичен план актуалността се

изразява в разширяване на разбирането върху репродуктивните проблеми, както и на връзките с благополучието и различните атрибутивни стилове. Бих искал да отбележа и откритостта на изследването към възможностите за преосмисляне на самото разбиране на атрибутивните стилове и тяхното привличане като обяснителен конструкт при преживяване на пограничните ситуации, както и обогатяването на изследователските инструменти за оценка на самите атрибуции, което може да се приеме за принос към дискусиите около психичното благополучие и факторите от които се влияе.

3. Познаване на проблема

Представеното изследване е структурирано в две части – теоретична и емпирична. Теоретичната част обхваща задълбочени анализи на конструктите репродуктивни проблеми/инфертилет, каузални атрибуции/ атрибутивни стилове.

Инфертилитетът е дефиниран като заболяване на мъжката и женската репродуктивната система, което води до неуспех на една интимна двойка да има собствени деца по естествен път след една-две години опити при редовен незащитен сексуален акт (WHO, 2023). Обособени са първичен и вторичен инфертилет, с което е наблегнато на възможността да се очертаят различията в преживяванията във времето в тази погранична екзистенциална ситуация. Също така са представени модели и различни причини за инфертилета, обособени в различни категории – персонални и социални. Разгледани са измененията в емоциите, смисловата и ценностната система, промяната в интимните отношения, идентичността, благополучието, социалното отдръпване, стреса и появата на депресия в следствие от невъзможността на двойката да има деца, като една от дълбинните ценности.

Бих искал да отбележа евристичността на въведените модели, разграничаващи психологическите причини и психологическите последици, което предоставя поле за по-детайлно разглеждане произхода на психичното страдание, негативните преживявания, когниции и поведение.

Вторият конструкт атрибутивен стил е представен чрез съвременните концептуализации, както и с историята на неговото развитие и критики.

Атрибутивните стилове са разгледани чрез четири основни свойства на причинността: локализация, стабилност, всеобхватност и контрол, с което са очертани и различни влияния върху емоциите и поведението, при интерпретиране на събития с различна модалност – благоприятни и неблагоприятни.

Предложените анализи са задълбочени и са насочени към обосноваване на връзките между тези конструкти, което придава кохерентност на теоретичното изследване и очартава рамката на самото емпирично проучване.

Емпиричната част също се отличава с коректни статистически анализи, проведени с инструменти, с необходимите психометрични характеристики, и резултати, които съответстват на хипотезите на изследването.

4. Методика на изследването

Методиката на изследването е свързана с една когнитивна конструкция, която разграничава описателни от обяснителни подходи и открива възможности за задълбочен анализ на измененията в преживяванията чрез сравняване на две извадки, обхващащи лица с репродуктивни и нерепродуктивни проблеми.

За целите на емпиричното изследване са използвани четири неспецифични въпросника и два специфични, които се попълват само от лица със специфични репродуктивни проблеми.

Неспецифични въпросници

Включват:

-Въпросник за атрибутивен стил (Attributional style questionnaire, Peterson et al., 1982);

-Скала за депресия (CESD-10, Radloff, 1977);

-Скала за удовлетвореност от живота (Satisfaction with Life Scale, 1985)

-Скала за процъфтяване (Flourishing scale, Diener, 2010).

Специфични въпросници

Включват:

-Въпросник за качество на живот при хора с репродуктивни проблеми (Fertility Quality of Life tool, Boivin et al., 2011) и

-Въпросник за когнитивни нагласи при болест (Illness Cognition Questionnaire, Evers et al., 2001).

Методиката отразява основния замисъл на изследването и на концептуалното му осмисляне. Бих искал да отбележа, адаптирането на въпросника за оценка на атрибутивните стилове, което е изцяло в контекста на замисъла на изследването.

Използваните въпросници са с добри психо-метрични характеристики.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 297 страници в основния текст, който включва 17 фигури и 43 таблици. Структурата включва увод като въведение в изследователската тема, пет глави, заключение и литература.

Библиографията е със 107. Самото изследване е структурирано в две части – теоретична, която представя основните концепти, около които се изгражда изследването и емпирична, която е представена от цели, задачи, хипотези, инструменти на изследването с подробно описание на психометричните характеристики и различните анализи, в контекста на формулираните хипотези. Анализите и изводите са представителни за усилията на докторантката и подкрепят верификацията на получените резултати.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите на Мина Ивова Неделчева-Дацова са съдържателно обобщени и отговарят на проведеното изследване. Като цяло бих искал да отбележа следните положителни моменти:

-представен е теоретичен анализ на конструкта атрибутивен стил, което разширява разбирането за неговото влияние върху преживяванията на лица с репродуктивни проблеми, както и адаптация на въпросника за когниции при хронични болести Illness Cognitions Questionnaire (Evers et al. 2001), и преформулиран Въпросник за когнитивните нагласи при репродуктивни проблеми;

-представен е задълбочен анализ на отношенията между отделните конструкти, което е отразено в резултатите от тестваните допускания;

-представени са в сравнителен план отношенията между изследваните конструкти при двете извадки – потвърдено е допускането, че хората с репродуктивни проблеми са с по-високи равнища на депресия и по-ниски равнища на удовлетворение от живота, което не се отнася до равнищата на

благополучие, както и на известна устойчивост на атрибутивните стилове във времето;

-представени са емпирични доказателства за възможностите на теориите за атрибутивните стилове да бъдат привличани в обясненията на различни екзистенциални проблеми и конкретно при репродуктивни проблеми, както и на самия въпросник за оценка на атрибутивните стилове;

-бих искал да отбележа и опита за изграждане на интегративен модел на атрибутивния стил, чрез задълбочените анализи върху ВАС;

- представените резултати са отражение на прецизен анализ осъществен с оригинална методика и необходимите статистически методи, което гарантира коректността на изводите и придава достоверност на заявката за реалистична приложимост и очертаване на пътища за повишаване на благополучието при лицата с репродуктивни проблеми.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите на темата на дисертационния труд са под формата на статии и отговарят на изискванията. Статиите са 4 и са публикувани в научни списания.

9.Лично участие на докторанта

Мина Ивова Неделчева-Дацова е била редовен докторант към катедра „Обща психология”. Реализирала е самостоятелно цялото дисертационно изследване. Текстът, получените резултати и приноси са нейно лично дело.

10. Автореферат

Авторефератът съдържа основните постановки в дисертационния труд, резултатите и техния анализ. Считаю, че е адекватен на дисертационния труд и обективно отразява теоретичните анализи и основните резултати, представени в съдържанието на изследването.

11. Лични впечатления

Бих искал да отбележа, че нямам лични впечатления от Мина Ивова Неделчева-Дацова, но от прочита на текстовете ще споделя, че докторантката

притежава задълбочени познания в изследвана област, съчетани с отговорност и с оригинален подход към емпиричното разглеждане на темата, което обогатява разбиранията върху преживяванията на харата с репродуктивни проблеми.

Заключение

Дисертационният труд показва, че докторантката Мина Ивова Неделчева-Дацова притежава задълбочени познания по темата. Смятам, че кандидатката отговоря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор“ по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на СУ. След изтъкнатите аргументи, както и на цялостната положителна оценка за извършеното дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Мина Ивова Неделчева-Дацова, за което давам и своя утвърдителен вот.

24 09 2024 г.

Рецензент:

/проф. Румен Стаматов/

